

Tatjana Skakavac¹

UDC 343.91-053.6:004.738.5

Stručni rad

Primljen: 03. 05. 2020.

Prihvaćen: 09. 06. 2020.

UTICAJ DRUŠTVENIH MREŽA NA POJAVU MALOLETNIČKE DELINKVENCije²

APSTRAKT: Posmatrano kroz istoriju, svako društvo, pogotovo ovo danas, nezamislivo je i nefunkcionalno bez uticaja širokog spektra najrazličitijih oblika ljudskog komuniciranja. To se pre svega odnosi na sve vrste medija čiji se uticaj različito reflektuje na proces formiranja čoveka, na njegove stavove, mišljenja, pa i ponašanje kako u pozitivnom, tako i u negativnom smislu. Upravo zbog toga brojna su kriminološka i psihološka istraživanja koja kontinuirano i sveobuhvatno prate i sagledavaju uticaj sredstava masovne komunikacije na kriminalitet uopšte, kao negativnu društvenu pojavu. Takve teme su sve prisutnije i u stručnim raspravama na mnogim naučnim skupovima i konferencijama stručne javnosti. Donedavno je najveći uticaj na ljude imala televizija sa svojim raznovrsnim programskim šemama i programima, nastojeći da što više pridobije naklonost publike, posebno iz kategorije mlađe populacije. Međutim, nagli razvoj savremenih informacionih tehnologija i sve raznovrsnijih društvenih mreža ne samo da je ozbiljno potisnuo sve druge vidove medijskih uticaja na ljude, već je u potpunosti okupirao skoro celodnevnu pažnju posebno mladih ljudi. Zbog toga će se u ovom radu ukazati na etiološki uticaj društvenih mreža na pojavu i oblike maloletničke delinkvencije.

¹ Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad

² Rad je nastao iz projekta „Interpersonalne veštine i digitalni mediji kao prediktori karijerne adaptabilnosti“ broj 142-451-2265/2019, koji je finansiran od strane Pokrajinskog sekretarijata za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost, Novi Sad.

KLJUČNE REČI: maloletnička delinkvencija, internet, društvene mreže, mediji, maloletnici

1. Uvod

Poznato je da masovni mediji igraju značajnu ulogu u procesu formiranja čoveka, utiču na njegovo ponašanje, mišljenje, stavove i takoreći oblikuju njegovu svakodnevnu šemu života i rada, a to čine kako u pozitivnom, tako i u negativnom smislu. Svakako da je nesporan pozitivan uticaj medija, posebno na mlađu populaciju i on je veoma značajan u svakom društvu. Uz pomoć medija, ljudi se obrazuju, vaspitavaju, uče pozitivnim vrednostima i informišu i pruža im se mogućnost da budu u toku svih naprednih domaćih i svetskih zbivanja, trendova i odnosa, kako na društvenom, tako i na ekonomskom, političkom, zdravstvenom, poslovnom, sportskom i svakom drugom planu. Zato je savremeno društvo nezamislivo i faktički nefunkcionalno bez postojanja najšireg spektra raznih vrsta izvora komunikacija i njihovog uticaja na ljudsko ponašanje. U pitanju je stalan, kontinuiran proces apsorbovanja određene količine vrlo raznovrsnih informacija i percepcija kroz koje čovek nepobitno svakodnevno prolazi.

Sredstva masovnih komunikacija, televizija, radio, novine, filmovi, romani, internet i druga, u neprestanoj trci za senzacionalizmom ne libe se od objavljivanja monstruoznih zločina iako su upoznati sa činjenicom da u velikoj meri utiču na svest ljudi, naročito maloletnika. Prezentovanjem sadržaja koji su prepuni zločina, kriminala, krvi, bezobzirnog nasilja, mediji definitivno utiču i na brojna delinkventna ponašanja mladih ljudi. Maloletna populacija provodi dosta vremena u gledanju televizijskih programa, pa pojedine scene ostaju u njihovoj podsvesti. Gledanje vestern filmova, trilera, čitanje krimi-romana, horor filmova, izaziva u mladima potrebu oponašanja junaka iz filmova i romana. Televizija, radio i štampa vrlo često donose informacije o stravičnim zločinima koji su se desili širom sveta, ukazujući na neviđenu drskost i brutalnost zločinaca. Sve to ostavlja neizbrisiv trag na jedan broj mladih ljudi kod kojih se rađa ideja o postupanju po modelu koji

su mu mediji ponudili. Razvojem informacionih tehnologija i velikog broja različitih društvenih mreža sve to dobija na težini, jer se mladom čoveku nudi mnogo više informacija o kriminalu i nasilju. Krajnja reakcija lakomislenih pojedinaca, osobenjaka, frustriranih osoba i jeste oponašanje zločinaca za koje su čuli iz medija, te vršenje zločina. Donedavno je televizija imala najjači uticaj na mlade ljude. Međutim, u poslednjih dvadesetak godina taj primat su preuzeli internet i brojne društvene mreže.

U savremeno doba, zahvaljujući naglom razvoju i pokretanju brojnih društvenih mreža, svi drugi mediji su znatno potisnuti u drugi plan, posebno kod mladih ljudi. Društvene mreže i razne aplikacije za onlajn (eng. *online*) komunikaciju postali su neizostavni deo našeg svakodnevnog života i rada. Fejsbuk (*Facebook*), Tviter (*Twitter*), Jutub (*YouTube*), Instagram i druge savremene društvene mreže, koje niču kao pečurke, već odavno su neodvojivi deo svakodnevice, posebno onih mlađeg uzrasta. Njihov radni dan počinje i završava se na društvenim mrežama, pri čemu dnevno apsorbuju ogroman broj najrazličitijih informacija iz svih oblasti društvenog života. Sve to u kontinuitetu ostavlja neizbrisiv trag i uticaj na svakog čoveka. Tako su društvene mreže, čiji broj raste iz dana u dan, preuzele ulogu klasičnih medija i postale omiljeni vid komunikacije u svakom pogledu. U daljem delu ovog rada daje se kratak osvrt na suštinu, značaj i osnovne karakteristike najznačajnijih i trenutno aktuelnih društvenih mreža.

2. Najznačajnije društvene mreže danas

Društvene ili socijalne mreže su onlajn veb-servisi koji korisnicima omogućavaju raznovrsne vidove komunikacije i mogućnost lične prezentacije. Prisutnost na većini društvenih mreža je besplatna. U današnje vreme je skoro nemoguće zamisliti internet poslovanje ili promociju bez prisustva na društvenim mrežama. Društvene mreže mogu biti odličan način kako da posetioce najbolje i najbrže informišete o značajnim događajima, aktuelnim promocijama i novostima vezanim za vaše poslovanje ili za proizvode ili usluge koje nudite. Značajan uticaj na uspeh vašeg poslovanja ili na vašu promociju doprineće vaša kreativ-

nost i redovna aktivnost na društvenim mrežama. Veoma je bitno da ne zapostavite ovaj vid promocije i marketinga koji će vam za minimalno ulaganje (vreme i novac) doneti neverovatne rezultate. (Preuzeto 02. 05. 2020. sa <https://atec.rs/sta-su-drustvene-mreze/> Autor Slađana Krstić – Šta su društvene mreže)

Brojne društvene mreže su na raspolaganju ljudima u ovo savremeno vreme. Njihov broj se stalno povećava i dostupne su svima. Sve one imaju svoje specifičnosti po kojima se razlikuju od drugih i kojima nastoje da privuku prevashodno mlade ljude.

Istorijski posmatrano, godine 1994. kreiran je sajt **Geocities**, preteča današnjih društvenih mreža. Sajt je dozvoljavao korisnicima da kreiraju svoje veb-stranice, grupišući ih u skladu sa sadržajem. Nakon njega, nastali su novi sajtovi – **SixDegrees**, **Classmates**, **Hi5**, **Friendzy**. Popularnost društvenih mreža je rasla sve više i više, a to je dovelo i do sledećeg velikog stupnja u razvoju ovog internet fenomena. Prva moderna društvena mreža je bio **Friendster**. Veoma sličan današnjem konceptu društvenih mreža, koristio je koncept „krugova“ prijatelja i u roku od tri meseca od svog nastanka imao je 3.000.000 korisnika. Nakon toga usledio je **MySpace**, društvena mreža koja je dominirala internetom od 2005. do 2008. godine. Juna 2006. godine ta mreža je u Sjedinjenim Američkim Državama imala više poseta nego Gugl.

Fejsbuk (*Facebook*) je na internet istupio 2004. godine i za samo četiri godine uspeo je da osvoji svet i postane najveća društvena mreža. Uspešnim akvizicijama (*WhatsApp*, *Instagram*, *Oculus VR* itd.), ova kompanija zadržava svoje mesto u svetu društvenih mreža, šireći svoj uticaj na mobilne tehnologije i virtuelnu realnost. Fejsbuk je u današnje vreme jedna od najpopularnijih društvenih mreža, a posedovanje naloga se podrazumeva i dok se nešto značajno ne promeni u svetu društvenih mreža, a to se realno može očekivati, Fejsbuk će držati apsolutni primat u međusobnim komunikacijama ljudi. Fejsbuk nudi brojne mogućnosti za unapređivanje čovekovog života kako na ličnom, tako i na poslovnom planu.

Instagram je veoma interesantna društvena mreža koja sve više slični svom starijem bratu – Fejsbuku. Specifičnost Instagrama je fokusiranost na fotografije, pri čemu je propratni tekst bitan, iako je on samo dodatak uz fotografiju. Ovu društvenu mrežu najviše prate mlade žene

zainteresovane za modu, fitnes, kao i poznate ličnosti. Dobra strana Instagrama je što nije neophodno da se i lično bude prisutan na mreži, s obzirom na njegovu otvorenu formu.

Tviter (*Twitter*) je lansiran 2006. godine. Uprkos popularnosti, on polako gubi svoj uticaj povlačeći se pred Instagramom. Ova društvena mreža nikad neće imati efekat i masovnost kao Fejsbuk, ali zato može imati određeni uticaj. Tviter u Srbiji je pre svega mesto za takozvane tviteraše koji sebe smatraju „influenserima“. Kod nas je komunikacija na Tviteru manje bitna od komunikacije na Fejsbuku i Instagramu, ali je popularan kod tzv. društvene elite. Mnoge javne ličnosti visokog nivoa koriste ovu društvenu mrežu za sopstvenu promociju i nametanje svojih stavova. Tvitovi su posebno pogodni za brze i značajne objave i informacije koje poboljšavaju imidž samog tviteraša. Važno je napomenuti da je Tviter mnogo popularniji na svetskom nivou, nego u našem okruženju, gde mnogi prate poznate ličnosti i njihove kratke objave iz privatnog i javnog života.

Snepčet (*Snapchat*) je od svih uticajnih društvenih mreža najmlađi, ali je trenutno veoma popularan. Specifičnost ove društvene mreže je što u startu nije ni imala ambicije da bude mreža, već je njen cilj bio u kreiranju fotografija koje će nestati po viđenju. Interesantna početna ideja se pretvorila u multimilionsku kompaniju koja je najpopularnija među mlađim ljudima. Ukoliko se ciljna grupa odnosi na mlade, ova mreža je apsolutno neophodna, jer je u ovoj demografskoj grupi popularnija i od Fejsbuka i od Instagrama. Ovo i zbog činjenice što većina korisnika starijih od trideset godina ovu društvenu mrežu smatra nepotrebnom. U tome i jeste prednost ove mreže, jer možete biti sigurni da su vašu poruku videli samo mladi. Ako se tako posmatra stvar, Snepčet dobija prioritet uz Instagram, dok Fejsbuk ostaje na trećem mestu.

LinkedIn, popularno nazvan poslovni Fejsbuk, nudi nešto drugačiji fokus u promociji, jer je bitan u poslovnom svetu. Zato se u Srbiji ova mreža tretira kao dodatni CV koji će značiti pri odluci o zapošljavanju. U poslovnom svetu, ako imate nalog na ovoj mreži, stićete poštovanje od strane poslovnih partnera i klijenata. Za razliku od drugih društvenih mreža, koje su više okrenute potrošačima, LinkedIn je usmeren prema poslovnim partnerima, čime se stiže imidž i poštovanje, što mu je i primarni cilj.

Jutub (*YouTube*) je trenutno možda i najznačajnija društvena mreža, iako nije društvena mreža u klasičnom smislu, sa svojim velikim mogućnostima komunikacije. Glavna prednost su, naravno, video-klipovi, koji nude veliku vidljivost i brojne mogućnosti. Za razliku od „uticajnih tviteraša“, jutuberi su uticajni i vode glavnu reč u svojoj ciljnoj grupi (u većini mladi do 18 godina). Snimanje video-klipova, koji će na originalan način prezentovati ono što želimo (proizvod ili uslugu), druga je aktivnost ove društvene mreže. Kreativnost će biti nagrađena „subovima“ („pretplaćivanjem“ na vaš kanal) i „šerovima“. Osnovni cilj rada na Jutubu je da se obezbedi adekvatna kreativnost promocije video-materijala, čime će se obezbediti veća posećenost vašeg kanala. Ovakav vid promocije se veoma isplativ, ali zato zahteva najviše pripreme i ulaganja resursa u kreiranje sadržaja.

3. Pojam i karakteristike maloletničke delinkvencije

U krivičnompravnom smislu, pod maloletnim licem se podrazumeva svaka osoba koja nije navršila 18 godina života. U istom smislu, pod pojmom deteta podrazumeva se svaka osoba koja nije navršila 14 godina života. Maloletnik je svako lice koje je navršilo 14 godina života, a nije navršilo 18 godina života. Pritom, mlađi maloletnik je svaka osoba koja je navršila 14 a nije navršila 16 godina života, dok je stariji maloletnik svaka osoba koja je navršila 16 a nije navršila 18 godina života.

Maloletničku delinkvenciju možemo posmatrati u užem i širem smislu. „Maloletnička delinkvencija u užem smislu podrazumeva kršenje krivičnopравnih normi, odnosno vršenje krivičnih dela od strane maloletnih lica koja nisu navršila 18 godina života. U širem smislu, pored kršenja krivičnih i drugih pravniх normi, maloletnička delinkvencija obuhvata i ponašanja maloletnika kojima se krše moralne norme određenog društva. Ovaj pojam obuhvata sva devijantna ponašanja dece i maloletnika (skitnja, bežanje od kuće, bežanje iz škole, napuštanje škole, pušenje, konzumiranje alkohola i narkotika, te druga antisocijalna ponašanja).“ (Skakavac, 2015: 18)

Bitni kriterijumi na osnovu kojih bismo mogli klasifikovati takva ponašanja maloletnih lica su: 1) odstupanje od uobičajenog ponašanja

većine ostalih ljudi slične životne dobi i sličnih sociokulturnih vrednosti; 2) štetnost i/ili opasnost takvog ponašanja – kako za lice koje ga manifestuje, tako i za okolinu i 3) nužnost dodatne i/ili društvene intervencije usmerene prema dotičnom licu i/ili njegovoj okolini bez koje nije verovatno da će dotično maloletno lice uspeti da savlada ponašanje koje manifestuje (Skakavac, 2015:18).

U većini zemalja u svetu, u odnosu na ukupan kriminalitet, maloletnička delinkvencija je po obimu značajno zastupljena (15–20%), a u poslednjih 20–30 godina beleži i tendenciju stalnog rasta. Pored toga što je maloletnički kriminalitet u porastu, on ispoljava i određene karakteristike i to: 1) u stalnom je porastu; 2) javlja se u novim, težim i složenijim oblicima; 3) sve više ga karakteriše nasilje, svirepost, grubost, bahatost, beskrupuloznost; 4) grupno vršenje krivičnih dela je sve prisutnije; 5) sve češće se javlja u organizovanim oblicima; 6) recidivizam maloletnika je u porastu i dr. (Skakavac, 2015: 13) U strukturi krivičnih dela najzastupljeniji je imovinski kriminalitet. Značajno je napomenuti da je broj maloletnika recidivista (povratnika u vršenju krivičnih dela) u porastu i kreće se u rasponu od 10% do čak 17%.

3.1. Oblici delinkventnog ponašanja mladih

Za razliku od punoletnih osoba, maloletna lica imaju sasvim drugačiju strukturu ličnosti zbog svoje nedovoljne fizičke i psihičke razvijenosti. Takođe, u odnosu na punoletne, odrasle osobe, maloletnici sasvim drugačije reaguju na određena dešavanja u socijalnom okruženju. Oni nailaze na brojne izazove, iskušenja, nove događaje, a njihova reakcija je najčešće plod njihove nepromišljenosti, nezrelosti, brzine, siline, želje da se dokažu u takvim situacijama. Takva je situacija i kada je u pitanju vršenje krivičnih dela i prekršaja od strane ove kategorije lica. I na kraju, pod uticajem raznih savremenih društvenih mreža, mladi rezonuju sasvim drugačije u odnosu na odrasle, vrlo često potpuno nepromišljeno i lakomisleno, prihvatajući apriori sve što im se nudi.

Postoji više podela prestupničkog ponašanja mladih, koje se zasnivaju na oblicima ispoljavanja prestupničkog ponašanja, kao i na društvenoj opasnosti. U stručnoj literaturi, najčešća podela prestupnič-

kog ponašanja mladih je na: 1) preddelinkventno – svako ponašanje koje pozitivnim krivičnim zakonodavstvom nije inkriminisano kao krivično delo, ali predstavlja kršenje određenih moralnih normi i 2) delinkventno ponašanje mladih – koje se odnosi na svako ponašanje koje je inkriminisano normama materijalnog krivičnog prava (Bošković, 2007: 7). Jedna od najčešće korišćenih klasifikacija delinkventnog ponašanja mladih podrazumeva tri osnovne kategorije: 1) prestupi moralnih normi; 2) prestupi prekršajnih normi i 3) prestupi krivičnopravnih normi (Krstić, 2009: 70). Međutim, ako želimo da sagledamo ukupno delinkventno ponašanje mladih, onda ovu klasifikaciju možemo delimično i proširiti. Tako posmatrano može se reći da postoje četiri osnovne forme delinkventnog ponašanja maloletnih lica i to: 1) kršenje moralnih normi; 2) sociopatološke pojave; 3) prekršajno ponašanje i 4) vršenje krivičnih dela (Skakavac, 2015: 22).

3.2. Kršenje moralnih normi

„Maloletna lica često ispoljavaju ponašanja koja nisu pravno definisana kao prekršaji ili inkriminisana kao krivična dela, niti se odnose na najčešće sociopatološke pojave (alkoholizam, narkomanija, prosjačenje, skitničenje, kockanje i slično). U pitanju su ponašanja kojima se krše uobičajene norme ponašanja u društvu i koje zbog toga podležu moralnoj osudi društvene zajednice. To su ponašanja koja su u suprotnosti sa moralnim normama određenog društva, a uslovljena su, kako subjektivnim tako i objektivnim društvenim faktorima. Takva ponašanja se najčešće identifikuju kao asocijalna, antisocijalna ili nemoralna ponašanja, a uglavnom se ispoljavaju u vidu nekorektnog, drskog, bezobzirnog, potcenjivačkog i nepristojnog odnosa prema socijalnom okruženju (vršnjacima, roditeljima, starijima, nastavno-vaspitnom osoblju itd.).“ (Skakavac, 2015: 22)

To su, u suštini, neka prva negativna ponašanja mladih, kao što su: neposlušnost i nevažavanje roditelja, nastavnika ili starijih osoba, bežanje iz škole i izbegavanje nastave, nepristojno ophođenje prema drugima, dobacivanje, razne telesne grimase, pljuvanje, dobacivanje, remećenje redovnih aktivnosti drugih, izbegavanje uobičajenih obaveza

poput održavanja lične higijene i urednosti i slično. Ukoliko se ovakva ponašanja ispoljavaju učestalo i u kontinuitetu, vrlo brzo će prerasti u određene sociopatološke pojave, a zatim i u vršenje prekršaja i krivičnih dela. Upravo zbog toga, mnogi stručnjaci ovakve oblike ponašanja mladih tretiraju kao predvorje kriminalnog ponašanja.

3.3. Sociopatološke pojave

Kršenje moralnih normi ponašanja je, po pravilu, uvod u nastajanje pojedinih sociopatoloških pojava. Kriminolozi, psiholozi, pedagozi, socijalni radnici i drugi stručnjaci koji se bave izučavanjem mladih ukazuju na brojne sociopatološke pojave kod ove populacije koje ostavljaju drastične posledice na njihov razvoj. U tom smislu, oni posebno apostrofiraju alkoholizam, narkomaniju, kockanje, prostituciju, skitničenje, prosjačenje, sitne krađe i drugo.

Povezanost alkoholizma sa delinkvencijom danas uopšte nije sporna. Mnogi autori ukazuju na to da povećana količina alkohola u krvi izaziva agresivno ponašanje, koje kod mladih ima za posledicu izvršenje krivičnih dela iz sfere nasilničkog kriminaliteta, što ponekad doводи i do najtežih posledica.

Narkomanija je danas univerzalna pojava, rasprostranjena je svuda u svetu, poprima zabrinjavajuće epidemijske razmere i u stalnom je porastu. Prema nekim procenama, u svetu ima oko 200 miliona zavisnika od droga. Najveći potrošači su bogate, industrijski razvijene zemlje i urbanizovane sredine. Od svih sociopatoloških pojava, narkomanija je u najtešnjoj vezi sa kriminalnim ponašanjem. Kriminalitet narkomana se može tumačiti na dva načina – kao kriminalna radnja narkomana da bi došli do droge ili kao kriminalitet narkomana pod uticajem droge.

Skitničenje i prosjačenje su ozbiljan društveni problem, posebno u situacijama kada te pojave dobijaju na masovnosti, kao što je slučaj u siromašnim zemljama, u koje računamo i naše društvo. U pitanju su negativne društvene pojave u kojima su najzastupljenija maloletna lica, naročito deca. Što se tiče skitničenja, najčešće se radi o licima koja su odbačena u svojoj socijalnoj sredini, bez socijalnih veza i porodičnog doma, bez materijalnih sredstava, zbog čega su često prinuđeni i na pro-

sjaćenje i vršenje imovinskih krivičnih dela. Prosjaćenje je veoma blisko maloletnim skitnicama, kao način rešavanja egzistencije i prosjaci se, po pravilu, regrutuju iz kategorije skitnica. Skitnice i prosjaci predstavljaju ozbiljan socijalni problem, jer je njihovo ponašanje u osnovi asocijalno a ponekad i antisocijalno. Međutim, skitničenje i prosjaćenje su često povezani s kriminalitetom, jer im je društvena i psihološka osnova ista, a njihova propratna pojava su tzv. skitničarski delikti (Krstić, 2009: 151–152).

Prostitucija je najstarija pojava socijalne patologije i zbog toga predstavlja ozbiljan problem koji se u raznolikim formama manifestovao u svim istorijskim periodima razvoja ljudskog društva. Ta izuzetno rasprostranjena i društveno štetna pojava ima specifičan kriminogeni karakter i s njom su povezane brojne kriminalne delatnosti, do sfere organizovanog kriminalnog delovanja. Nažalost, danas su u ovoj pojavi veoma zastupljena maloletna lica kako ženskog, tako i muškog pola. Mnogi autori s pravom smatraju da je prostitucija predvorje kriminaliteta.

Kockanje je, kao sociopatološka pojava, posebno štetno za društvo, posebno za maloletnu populaciju, jer dovodi do očigledne društvene degradacije pojedinaca u svakom društvu. Danas je u tu pojavu uvučena armija mladih ljudi, prvenstveno muškog pola, koji provode dane i sate u raznim kladionicama, igraonicama i sličnim objektima koji su široko rasprostranjeni, posebno u velikim gradovima. S obzirom na to da su kroz takvu vrstu „igre“ u opticaju veće količine novca, logično je da su tu prisutni i razni oblici kriminalnog ponašanja, počev od krađa, prevara, razbojništava i slično. Da bi došli do novca, mnogi patološki kockari su spremni na razne oblike kriminalnog delovanja, pa i onih u kojima ubistva nisu retka pojava.

3.4. Prekršajno ponašanje

U odnosu na krivična dela, prekršaji imaju manju društvenu opasnost. Međutim, oni mogu da imaju iste, ako ne i teže posledice po maloletna lica koja ih vrše ili koja su žrtve vršenja prekršaja. Vaspitno zapušteni maloletnici su skloni vršenju različitih oblika prekršaja, kao što su svađa, vika, tuča, izazivanje tuče, galama, nepristojno ponašanje, vređanje, omalovažavanje, vršenje fizioloških potreba i pokazivanje polnog

organa, neovlašćeno prikupljanje dobrovoljnih priloga, pretnje fizičkim napadom, kockanje, upotreba pirotehničkih sredstava, uznemiravanje građana bukom, neovlašćeno nošenje oružja, opasnog oruđa, uživanje droge, prostitucija, ispisivanje grafita, ograničenje kretanja na određenom prostoru, lažno predstavljanje, ometanje državnih organa u vršenju javnih funkcija, prosjačenje, ugrožavanje prolaznika, držanje opasnih životinja bez nadzora, nepropisan prelazak preko ulice, upravljanje automobilom pre sticanja prava na upravljanje i slično.

3.5. Vršenje krivičnih dela

Vršenje krivičnih dela spada u najtežu vrstu prestupničkog ponašanja mladih koja je inkriminisana pozitivnim krivičnim zakonodavstvom. Može se konstatovati da broj izvršenih krivičnih dela od strane maloletnih lica ima značajno učešće u ukupnom kriminalitetu i na području Republike Srbije kreće se između 10% i 15% od ukupnog kriminaliteta na godišnjem nivou. Poslednjih nekoliko godina maloletnička delinkvencija ima tendenciju porasta, sve je veći broj maloletnih izvršilaca, kao i broj izvršenih krivičnih dela. Zabrinjava i struktura izvršenih krivičnih dela koje vrše maloletnici, a posebno je indikativan porast broja krivičnih dela sa elementima nasilja prema drugim licima, te uz upotrebu hladnog ili vatrenog oružja prilikom vršenja krivičnog dela.

Nasilničko ponašanje, teške i lake telesne povrede, krađe i teške krađe, razbojništva i drugo sve su češći u arsenalu kriminaliteta maloletnika. Nasilnički kriminalitet i nasilje posebno dolaze do izražaja kod raznih navijačkih grupa među čijim pripadnicima se ističu dokazivanje pred drugima i ispoljavanje sile kao merila junaštva i imidža posebne vrednosti. Masovne tuče navijača i njihovo zakazivanje putem raznih društvenih mreža, zatim uticaj medija koji to nasilje stalno potenciraju i druga slična ponašanja značajno doprinose povećanju maloletničkog nasilja. Posledice takvih dešavanja su vrlo često telesne povrede različitog intenziteta, uglavnom kod više lica, a neretko i smrt nekog od učesnika. Uostalom, mnogo učesnika u obračunima navijača u toku jedne godine bude teško povređeno ili ubijeno. Posebno su izraženi problemi koji se odnose na pojavu učestalih tuča u školama, pogotovo između velikih grupa maloletnika koji u te tuče idu grupno organizovani, zatim

problem slabe zainteresovanosti nastavnog kadra za maloletničku problematiku, kao i evidentan porast agresivnosti kod maloletnika, te sve niža starosna granica maloletnika koji čine prekršaje, krivična dela ili dolaze u konflikte, bilo sa vršnjačkom populacijom, bilo sa nastavnim osobljem.

4. Uticaj sredstava masovne komunikacije na ponašanje mladih

Poznato je da mediji igraju značajnu ulogu u procesu formiranja čoveka kako u pozitivnom, tako i u negativnom pravcu. Pozitivan uticaj medija nije sporan i on je veoma značajan u svakom društvu. Svako društvo, pogotovo ovo u savremeno doba, nezamislivo je i nefunkcionalno bez uticaja širokog spektra raznih vrsta izvora komunikacija i uticaja na koje ljudski vid i sluh neizostavno reaguju. To je jedan stalan, kontinuiran proces kroz koji svaki čovek svakodnevno prolazi, pri čemu neko više a neko manje apsorbuje određenu količinu različitih informacija i zapažanja. Moćni mediji su u funkciji otvorenih uticaja na funkcionisanje jednog društva.

Kad mediji podstiču kod dece učenje, razvijaju nadarenost, ističu lepo ponašanje, naglašavaju kao pozitivne vrednosti poslušnost, veru i rad, tada vrše svoju pravu funkciju (Skakavac, Simić, 2008: 2). Dakle, kada se putem ovih savremenih sredstava masovne komunikacije ostvaruju informativna, obrazovna, vaspitna, kulturna, zdravstvena, sportska, ekološka ili bilo koja druga pozitivna društvena funkcija, onda su ta sredstva veoma značajna i neophodna za svako društvo.

U eri revolucije u razvoju informacionih tehnologija, kakvu imamo danas, ogroman je broj mladih koji se nalaze na raznim društvenim mrežama i koji dnevno ostvaruju veliki broj komunikacija sa svojim okruženjem, porodicom, vršnjacima, školskim drugovima, prijateljima, rođacima, ali i sa velikim brojem potpuno nepoznatih lica koja su im putem društvenih mreža dostupna.

Međutim, uticaj medija na čoveka može biti i negativan. Sredstva masovnih komunikacija se u neprestanoj trci za senzacionalizmom ne libe od objavljivanja monstruoznih zločina, iako su upoznati sa činjenicom da u velikoj meri utiču na razvijanje svesti pre svega kod maloletnika, na sadržaj njihovih misli i u krajnjem slučaju na njihova kriminalna

dela prezentovanjem sadržaja koji su prepuni zločina, kriminala i krvi. U ovo savremeno vreme maloletna populacija provodi dosta vremena u praćenju društvenih mreža i gledanju televizijskih programa. Gledanje vestern filmova, trilera, čitanje krimi romana i onoga što se naziva šundom izaziva kod mladih potrebu da oponašaju junake iz filmova i romana. Epilog u pojedinim situacijama budu zločin i nasilje. Prisutnost nasilja u medijima, ne samo u filmu i na televiziji, nego i u kompjuterskim igricama, nepobitna je činjenica. Psiholozi, pedagozi, defektolozi i drugi stručnjaci neprestano ukazuju i ponavljaju o kakvoj je opasnosti reč. Naučno je dokazano da maloletnici koji žive u sredinama (područjima) sa izraženom stopom nasilja više i češće potpadaju pod negativne uticaje kriminalističkih filmova i šund literature u odnosu na sredine sa manjom stopom kriminaliteta.

Mediji i medijski kriminalitet su nezaobilazna tema savremene kriminološke literature. Sa ogromnim porastom sredstava masovne komunikacije došlo je i do povećanja njihovog uticaja na mišljenje i stavove građana. Masovni mediji podrazumevaju sve vidove prenošenja informacija, kao što su štampa, radio, televizija, film i slično. Masovni mediji se mogu definisati kao sredstva masovnih komunikacija različite tehničke i funkcionalne sadržine nastali u vreme i za potrebe masovnog društva. U pitanju je raznovrsna i masovna struktura tehničke, organizacione i kadrovske prirode i potencijala informisanja, uticaja, propagande i drugih vidova komunikacije u savremenom svetu čije su prostorne mogućnosti dostupnosti uticaja praktično neograničene (Bošković, 2003: 212).

Međutim, pored niza pozitivnih strana, sredstva masovne komunikacije kroz prezentaciju sadržaja koji apostrofiraju nasilje, kriminalitet, lagodan život bez rada i slično mogu vršiti i vrše negativan uticaj na mlade. Tome dodatno pogoduju promene u psihofizičkom razvoju mladih, njihova potreba za istraživanjem novog i nepoznatog.

Negativan uticaj medija na maloletničku populaciju ispoljava se na sledeće načine: 1) maloletnici prihvataju vrednosti koje im se nude putem medija i padaju pod njihov uticaj; 2) mladi se identifikuju, imitiraju i oponašaju devijantne grupe ili pojedince; 3) već formirani kriminalci ih podstiču na izbor sredstava i metoda za izvršenje delikata (uče se kriminalne tehnike); 4) maloletnici i deca se podstiču na nasilje

i agresivnost (Bošković, 2007: 227). Negativan uticaj se vrši putem prezentovanja onih sadržaja koji, iz komercijalnih i drugih razloga, favorizuju nasilje, brutalnu snagu, kriminalitet i druge amoralne postupke. Tome svakako doprinosi okolnost da kod mladih, s obzirom na to da se nalaze u procesu razvoja, nije u dovoljnoj meri razvijeno kritičko mišljenje i drugi pozitivni kvaliteti kao unutrašnji ili lični „cenzori“ pomenutih sadržaja (Jašović, 1991: 252).

5. Negativan uticaj interneta i društvenih mreža na maloletnu populaciju

U odnosu na tradicionalna sredstva masovne komunikacije, internet i brojne društvene mreže, koje se naročito od početka ovog veka u nizu pojavljuju, preuzimaju primat kada je u pitanju uticaj na čoveka i njegovo ponašanje. Značajno su potisnuli sve druge medije u drugi plan, pa i televiziju koja je donedavno bila ključni izvor informacija za čoveka i na njega u tom informativnom delu ostvarivala najveći uticaj. Ovi mediji vrše snažan uticaj u procesu formiranja svake osobe u pozitivnom ili negativnom pravcu.

Iako su korisnici brojnih društvenih mreža raznovrsni kada su u pitanju pol, starost, obrazovanje i drugo, ove mreže najveći uticaj ostvaruju na mlade ljude. Mladi ljudi su radoznali, željni novih izazova i svih savremenih modaliteta razvoja informacionih tehnologija i vrlo lako postaju njihovi stalni pratioci i klijenti. Zato su ova sredstva masovne komunikacije posebno značajna za mlade jer se pomoću njih prenose informativni, edukativni i zabavni sadržaji i na taj način se udovoljava potrebama i zahtevima mladih da budu šire informisani o raznim pitanjima.

Patološka upotreba interneta je relativno nov pojam, međutim, on je široko rasprostranjen u stručnim krugovima gde se vodi rasprava o tome da li se radi o zavisnosti ili ne. Ono što je karakteristično kada se priča o upotrebi interneta jeste nemogućnost kontrole korišćenja računara, ne samo interneta, nego onih aktivnosti koje se na internetu sprovode. „Korisnici ne postaju zavisni od interneta po sebi, već od određenih aktivnosti koje tim putem obavljaju.“ (Yaung, Kimberli, 1996)

Istraživanja pokazuju da mladi za računarom i na društvenim mrežama dnevno provode u proseku od četiri do šest časova. Sve to ponekad dovodi do promena u njihovom ponašanju i do zanemarivanja osnovnih potreba, kao što su one za hranom, pićem, higijenske navike i slično. Dolazi do promena u ponašanju, u smislu da osoba postaje netolerantna, svadljiva, brzo se naljuti i iznervira, počinje da laže o tome koliko u stvari vremena provodi za računarom, gubi neke realne društvene kontakte u svakodnevnom životu i povlači se. Može čak da dođe i do gubitka školovanja, jer dolazi do toga da pojedinci ne obavljaju više svoje obaveze i ne mogu da isprate taj ritam koji se od njih zahteva. Problem se razvija tako što se vreme provedeno na internetu i na mrežama povećava. Tim povećanjem dolazi do svih ovih posledica, u smislu povlačenja iz nekih socijalnih komunikacija, do problema na planu komuniciranja sa roditeljima, dolazi čak i do pojave simptoma depresije. Krug se zatvara tako što oni tu depresiju u stvari „leče“ time što će biti na internetu i na društvenim mrežama i time povećaju vreme koje se provodi na internetu.

Pored toga, roditelji ne posvećuju dovoljno pažnje deci, ne kontrolišu upotrebu računara i interneta u potpunosti, nisu upućeni u aktivnosti svoje dece na društvenim mrežama, ne pričaju sa decom u dovoljnoj meri i problem se dalje samo produbljuje. Bilo bi dobro kada bi roditelji više vremena provodili u komunikaciji sa svojom decom, posebno u pogledu dogovora u vezi sa tim koliko će vremena deca provoditi na internetu, šta rade na društvenim mrežama, s kim su u dnevnoj komunikaciji, da im skrenu pažnju na pozitivne strane interneta i društvenih mreža. Važno je i da zajedno istražuju internet i da se identifikuju prednosti ovog vida komunikacije, u smislu podsticanja kreativnosti ili istraživačkog duha. Istovremeno je neophodno i stalno ukazivanje na sve opasnosti i negativne posledice na koje se može naići korišćenjem interneta i društvenih mreža. Važno je uključiti se u aktivnosti koje dete obavlja na dnevnom nivou, pri čemu treba da se postigne dogovor o vremenu koje će dete moći da provodi na internetu i društvenim mrežama.

6. Neki primeri uticaja društvenih mreža na delinkventno ponašanje mladih

Radi ilustracije uticaja interneta i društvenih mreža na delinkventno ponašanje maloletnika, evo nekoliko tipičnih primera:

1) Maloletnici preko društvenih mreža navodili na drogu

Pripadnici Službe za borbu protiv kriminala i Odeljenja za borbu protiv visokotehnološkog kriminala Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije krajem marta 2018. identifikovali su dvojicu maloletnika starih 17 godina koji su koristeći društvene mreže izvršili krivično delo omogućavanje uživanja opojnih droga. Postoje osnovi sumnje da su njih dvojica navedeno krivično delo izvršili na taj način što su u dužem vremenskom periodu sa Instagram profila „drogasrbija“ postavljanjem fotografija i komentara na kojima se nalaze nedozvoljene supstance navodili druge na uživanje opojnih droga. Sumnja se, takođe, da su ovi maloletnici napravili, održavali i uređivali pomenuti Instagram profil. Po nalogu Tužilaštva za visokotehnološki kriminal, protiv njih su podnete krivične prijave u redovnom postupku (http://www.rtv.rs/sr_lat/hronika/maloletnici-preko-drustvenih-mreza-navodili-na-drogu_905798.html, preuzeto 02. 05. 2020. godine).

2) Tuče učenika osnovnih i srednjih škola najavljene preko društvenih mreža

Masovne tuče maloletnika zakazane putem društvenih mreža tzv. Fejsbuk tuče su, po svemu sudeći, postale pomodarstvo koje samo pukom srećom zasad nije završeno sa tragičnim ishodom. Tuče srednjoškolaca se u većini slučajeva dogovaraju na društvenim mrežama a do sukoba najčešće dolazi iz beznačajnih razloga. Za mnoge tuče koje su zakazane putem Fejsbuka nikada se i ne sazna, pogotovo ako nema ozbiljnijih posledica. Istraživanja pokazuju da je nasilje na internetu koje za posledicu ima i fizičke obračune iz godine u godinu u porastu. Neke takve najavljene tuče sprečene su zahvaljujući tome što su nastavnici videli objavu na internetu, pa su obavestili policiju. Osim što su žrtve, deca su ponekad i zlostavljači. Dešava se da učenici iz jednog dela grada

zakažu tuču sa vršnjacima iz drugog kraja. Pored toga, ima slučajeva da deca ostavljaju ružne komentare ili osnivaju grupu u kojoj pozivaju na mržnju određene osobe, pri čemu u tome prednjače devojčice. Jedna takva tuča sprečena je u Veterniku, gde je blagovremeno intervenisala novosadska policija (<https://www.blic.rs/vesti/vojvodina/tuce-zakazuju-preko-interneta-obracuni-u-skoli-zbog-svade-na-fejsbuku/0wpw2fz>, preuzeto 02. 05. 2020. godine). U susednoj Crnoj Gori, u Podgorici, u zakazanim tučama putem društvenih mreža sevali su i noževi, a nekoliko maloletnika zadobilo je teže povrede opasne po život. U Pljevljima je sprečena jedna tako najavljena tuča učenika iz dve osnovne škole (<http://pvportal.me/2013/02/sprijecena-fejsbuk-tuca-ispred-osnovne-skole-bosko-buha/>, preuzeto 02. 05. 2020. godine). Tri maloletnika su povređena u dve odvojene tuče koje su se u kratkom vremenskom razmaku desile u Banjaluci i Tesliću a vršnjačko nasilje u školama šokiralo je javnost i prijavljeno je nadležnim institucijama. Banjaluku je zaprepastila dogovorena masovna tuča jedanaest maloletnika ispred jedne banjalučke osnovne škole u kojoj je pretučen jedan petnaestogodišnji učenik. I ova tuča je dogovorena putem društvene mreže Instagram između učenika dve osnovne škole iz ovog grada (Preuzeto 02. 05. 2020. sa <https://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Tucu-zbog-djevojci-ce-dogovorili-na-Instagramu/520346>). Polovinom decembra 2019. na društvenim mrežama su se pojavili snimci masovnih zakazanih tuča učenika jedne osnovne škole u Novom Pazaru, nakon čega su reagovali i roditelji koji su iskazali zabrinutost za bezbednost svoje dece. Tuče se zakazuju u blizini škola, snimaju se mobilnim telefonima a snimci se prodaju za 50 dinara drugim učenicima. Iako škola ima svakodnevno raspoređenog školskog policajca, koji je zadužen za bezbednost dece, ipak do tuča svakodnevno dolazi, jer se pažljivo bira trenutak kad on nije u blizini. Zbog događaja u ovoj školi, intenzivirani su vanredni roditeljski sastanci kako bi se roditelji učenika upoznali sa novonastalim događajima sa ciljem da se spreči dalje nasilničko ponašanje pojedinaca koje može dovesti i do težih posledica (Preuzeto 20. 05. 2020. sa <https://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:835780-Snimci-vr-snjackog-nasilja-iz-Novog-Pazara-zgrozili-Srbiju-Osnovci-se-krvnicki-tuku-zakazuju-borbe-prodaju-ih-za-neverovatne-pare->).

7. Kratak osvrt na jedno svežije istraživanje

Radi boljeg razumevanja uticaja društvenih mreža na mlade, dalje u radu se daje kratak osvrt na jedno svežije istraživanje. Naime, u istraživanju koje je krajem 2019. godine sprovedeno pod mentorstvom autora ovog rada, a koje je za potrebe svog završnog rada realizovala studentkinja Fakulteta za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, došlo se do vrlo zanimljivih rezultata. Istraživanjem su obuhvaćena ukupno 124 ispitanika iz kategorije učenika jedne gimnazije i ekonomske škole u Novom Sadu (64 muškog i 60 ženskog pola) u starosnom dobu 14–16 godina (66 ispitanika) i 17–19 godina (58 ispitanika), koji su odgovarali na različita pitanja, od kojih će se akcenat staviti na neke značajnije odgovore:

- *Blizu 40% ispitanika (37,09%) većinu slobodnog vremena provodi za računarom, što ne znači da slobodno vreme ne provode na društvenim mrežama putem nekih drugih platformi,*
- *Skoro 50% ispitanika (48,74%) provodi za računarom više od dva sata dnevno, a skoro 25% više od četiri sata, što je zabrinjavajuće,*
- *Velika većina ispitanika (82,25%) smatra da korišćenje interneta i društvenih mreža može pozitivno da utiče na osobu. Mladi su svesni da internet pozitivno utiče na njih, ali stavljaju društvene mreže na prvo mesto. Ipak, zanimljivo je da skoro petina ispitanika smatra da internet i društvene mreže ne mogu pozitivno uticati na čoveka,*
- *Ispitanici su u ogromnoj većini (91%) apsolutno saglasni (91%) da internet i društvene mreže mogu i negativno da utiču na njih, što je definitivno tačno. Međutim, postavlja se pitanje koliko su mladi svesni svih opasnosti koje ih vrebaju na društvenim mrežama, pogotovo ako o tome nisu dovoljno edukovani na pravi način,*
- *Većina ispitanika (77,23%) je potvrdila očekivan pozitivan odgovor da su internet i društvene mreže uticali na njihovo dosadašnje obrazovanje,*

- *Blizu polovine ispitanika (47,58%) smatra da zbog boravka na internetu i društvenim mrežama zanemaruju svoje redovne obaveze,*
- *Skoro polovina ispitanika (46,77%) smatra da internet i društvene mreže pozitivno utiču na njihov društveni (realni) život, dok je 20,96% navelo da je taj uticaj negativan,*
- *Zabrinjavajuć je podatak da 40% njih boravkom na društvenim mrežama i na internetu beži od stvarnog života i živi život po pravilima društvenih mreža,*
- *Blizu polovine ispitanika (46,77%) navodi da su zavisni od društvenih mreža i da ne bi mogli prestati sa korišćenjem interneta i društvenih mreža,*
- *Dve trećine ispitanika (66,66%) je svesno da korišćenje interneta i društvenih mreža u pogrešne svrhe definitivno izaziva agresivno ponašanje,*
- *Nešto veći procenat ispitanika (73,33%) smatra da prekomerno korišćenje interneta i društvenih mreža može da izazove depresiju;*
- *Velika većina ispitanika (74,38%) smatra da internet i društvene mreže utiču na povećanje nasilja (vršnjačkog nasilja).*

8. Zaključak

Brz i intenzivan razvoj novih medija i nove tehnologije dovode do brojnih promena. Sve te promene izazvane njihovim uticajem vidljive su u svim društvenim sistemima, uključujući i obrazovni sistem. Mladi, kao osobe u procesu razvoja, u toku svog odrastanja, razvoja, socijalizacije i vaspitanja veoma su podložni medijima i njihovim uticajima. Nova informatička era ostavila je prepoznatljive tragove u odrastanju mladih generacija i nametnula potrebu za razvojem medijskih kompetencija koji su neophodne kako bi se mladi mogli adaptirati i adekvatno pripremiti za život u budućem društvu.

Mladi se danas okreću novim tehnologijama, medijima, internetu, društvenim mrežama u kojima pronalaze odgovore na mnogobrojna pitanja, ali i nove načine da ostvare komunikaciju sa vršnjacima, ali i da jednostavno dođu do potrebnih informacija. Mladi, osim za zabavu i razonodu, internet i društvene mreže koriste i za učenje sve dok vreme koje se provodi na internetu ne dobije neke negativne uticaje ili svrhe. Istina je da je internet koristan i neophodan samo ako se koristi za učenje i u druge pozitivne svrhe.

Međutim, kako internet ima svoje brojne pozitivne strane, tako postoje i one negativne na koje je u ovom radu ukazano. Jedna od tih negativnosti odnosi se na zavisnost među mladom populacijom koja može dovesti i do delinkventnog ponašanja. Ono što je zajedničko za internet zavisnike je da se češće bave interaktivnim aplikacijama na internetu, trude se da ostvare dosta socijalnih komunikacija na mreži i da im se pritom samopouzdanje u realnom životu smanjuje, a socijalna izolacija i depresija uvećavaju. Sve je više slučajeva gde sama preterana upotreba interneta vuče ka negativnom uticaju, depresiji, bekstvu od realnog života, pri čemu se rešavanje problema nadomešćuje provođenjem vremena na internetu i društvenim mrežama, a što povremeno dovodi i do agresivnosti i podložnosti nasilju.

Cilj ovog rada jeste da korisnicima interneta probudi svest o mogućim pretnjama i opasnostima koje neminovno vrebaju njegovom svakodnevnom upotrebom. Potrebno je probuditi svest mladih osoba za svaki vid opasnosti koja može da bude ispoljena korišćenjem interneta i društvenih mreža. Veliki broj korisnika, naročito mladih osoba, ne posvećuje dovoljno vremena i ne pridaje značaj ovoj problematici zbog čega i dolazi do neženjenih situacija koje proizilaze iz neopreznog korišćenja.

Na osnovu rezultata napred navedenog istraživanja, jasno se vidi u kojoj meri je zastupljeno korišćenje interneta. Ispitanici su i te kako svesni koliko internet i društvene mreže utiču danas na njihovo funkcionisanje i razvoj, ali isto tako nisu svesni rizika koji nose. Veliki broj ispitanika provodi po nekoliko sati na internetu, zanemarujući svakodnevne obaveze, što utiče i na njihov društveni život u tolikoj meri da oni postaju i zavisnici.

Literatura

- Bošković, Mićo, (2007). *Osnovi maloletničke delinkvencije*, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka.
- Bošković, Milo, (2003). *Kriminalna etiologija*, Pravni fakultet u Novom Sadu.
- Bošković, Milo, (2007). *Kriminologija*, Pravni fakultet u Novom Sadu.
- Jašović, Ž. (1991). *Kriminologija maloletničke delinkvencije*, Beograd.
- Yaung, Kimberli, (1996). *Internet addiction:the emergence of the new chonical disorder*.
- Krstić, O., (2009). *Maloljetnička delinkvencija*, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka.
- Skakavac, T. (2015). *Recidivizam maloletnih učinilaca krivičnih dela* (monografija), Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad.
- Skakavac, Z., Simić, T. (2008). *Uticaj sredstava masovne komunikacije na kriminalitet maloljetnika*, Tematski naučni skup „Maloljetnička delinkvencija kao oblik društveno neprihvatljivog ponašanja“, Zbornik radova, Banja Luka.
- <https://www.dreamgrow.com/top-15-most-popular-social-networking-sites/>, 15. 05. 2020.
- <https://atec.rs/sta-su-drustvene-mreze/> Autor Slađana Krstić – Šta su društven mreže, 02. 05. 2020.
- http://www.rtv.rs/sr_lat/hronika/maloletnici-preko-drustvenih-mreza-navodili-na-drogu_905798.html, 02. 05. 2020.
- <https://www.blic.rs/vesti/vojvodina/tuce-zakazuju-preko-interneta-obracuni-u-skoli-zbog-svade-na-fejsbuku/0wpw2fz> , 02. 05. 2020.
- <http://pvportal.me/2013/02/sprijecena-fejsbuk-tuca-ispred-osnovne-skole-bosko-buha/>, 02. 05. 2020.
- <https://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Tucu-zbog-djevojvice-dogovorili-na-Instagramu/520346>, 02. 05. 2020.
- <https://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:835780-Snimci-vrsnjackog-nasilja-iz-Novog-Pazara-zgrozili-Srbiju-Osnovci-se-krvnicki-tuku-zakazuju-borbe-prodaju-ih-za-neverovatne-pare->, 20. 05. 2020.